

חבר פוסל חבר

לפני הפסח הוזמנו שופטי בית-המשפט העליון להקרנה חגיגית של הסרט הדוקומנטרי שיצרה עליזה אולמרט על עמיתם המנוח, השופט חיים כהן. כהן היה איש יחיד-במינו: עצמאי בדיעותיו, אמיץ, בוטה ושנוי-במחלוקת. חלק גדול מפסיקותיו החשובות ניתנו כדעת-מיעוט.

ימים לאחר ההקרנה דיברו חלק מהשופטים בהתפעלות על הסרט, והתרפקו בחיבה על זכרו של האיש. בשאלה אחת מרתקת לא ששו לדון: אילו חיים כהן היה מתמודד היום על כיסא בבית-המשפט העליון, האם היה מצליח להיבחר. די היה בשניים-שלושה שופטים, שפרט אישי מחייו – הוא היה כהן שנישא באושר לגרושה – היה גורם להם לעקם את האף. די היה במכתב חשאי של אחד מנוטרי-הטינה הרבים שכל אדם מצליח צובר לו בחייו, אחד שמשוכנע שהמועמד קיפח אותו, בכסף, במעמד, בשררה.

55-ב שנות המדינה הוכיח בית-המשפט העליון שהוא מוסד לתפארת, ישר, אמין, בלתי-תלוי, ענייני, מגינם של ערכי-יסוד ובלם יעיל, לעתים קרובות בלם יחיד, מפני כוחנותו של השלטון. הוא מוסד חזק מאוד: הפוליטיקאים, בעיקר אלה שסוחבים על גבם תיקים פליליים, תוקפים אותו גלים-גלים, והוא בקושי נשרט.

משיגים הרמוניה

כמו הרבה גופים חזקים ומצליחים, אורבת לו סכנה מסויימת מבפנים. חבריו לא חסינים מפני תסמונת לואי ה-14: הם מתחילים לחשוב שהעליון זה הם. כאשר מבקרים אותם, הם מתקוממים מוסרית. נדמה להם שתוקפים את עצם שלטון החוק. לפעמים הם מתירים לעצמם, בהתנהלות הפנימית שלהם, מה שהם אוסרים על אחרים. השופט יצחק אנגלרד, שפרש באחרונה לגמלאות, דיבר בנאום-הפרידה שלו בשבח השיטה של „חבר מביא חבר“. כך, אמר, משיגים הרמוניה.

הרמוניה טובה אולי לתזמורת סימפונית, אבל בבית-המשפט היא מזמינה בינוניות. מכיוון שבעליון הוותק קובע, יודעים כבר היום מי יעמוד בראש ההרכבים בעוד ארבע וחמש שנים. משפטנים בוחנים את הרשימה בדאגה.

הבעיה איננה באפרוריותם של רוב השופטים: שופטים טובים אינם בהכרח גאוני-משפט. הבעיה היא בהיעדרם של אותם אחד או שניים, שבכוחם בית-המשפט ממריא. איפה זוסמן של הדור הבא. איפה זילברג. איפה אגרנט. איפה סמכותו השקטה, הבלתי-מעוררת, של שמגר, איפה גאונותו המשפטית של ברק. ואיפה דעת-המיעוט של חיים כהן.

פרופסור נילי כהן (אין קרבת-משפחה לשופט כהן) יושבת בימים אלה במגורי-המרצים של בית-הספר למשפטים של אוניברסיטת ניו-יורק, בגריניץ' וילג'. היא נסעה לניו-יורק במסגרת שנת-שבתון, לאחר שסיימה תקופת-כהונה מוצלחת כרקטור אוניברסיטת תל-אביב.

מועדון סגור

אהרון ברק הציע לה להתמודד על מקום בבית-המשפט העליון. היא הסכימה. אחר-כך התכנסו כל השופטים להתייעצות. שני שופטים, דורית בייניש ומישאל חשין, דיברו נגד המינוי. הם שיכנעו את רוב חבריהם. למרות שלעליון יש רק שלושה נציגים (מתוך תשעה) בוועדה למינוי שופטים, הלכה למעשה קובעים שופטי העליון מי יצטרף למועדון הסגור שלהם, ומי ישאר בחוץ. מועדותה של כהן נפלה.

זה קרה לא פעם בעבר. מועמדים נפסלו, או נדחו לסיבוב הבא ללא נימוק. לפעמים הטעמים היו כבדי-משקל. במקרים אחדים מקורם היה במאבקי-כוח, בתככים או בשמועות-זדון. ההבדל בין פרופסור כהן לאחרים שנפסלו הוא שתומכיה, בעיקר פרופסור דניאל פרידמן, מבכירי האקדמיה, החליטו להחזיר מלחמה. המאבק חרג מהעוול שנעשה, או לא נעשה, לאדם אחד. כל התפקוד של בית-המשפט העליון הועמד בסימן-שאלה. ואיפה? לא בסיעת ליברמן בכנסת, או בבית-המדרש של עובדיה יוסף, אלא בצמרת הקהילייה המשפטית.

יש משפטנים שמשווים את מה שקרה לעליון בפרשת נילי כהן למה שקרה לצה"ל במלחמת יום-כיפור: את השבר הזה אי-אפשר לאחות. אחרים אומרים: שטויות. בתוך שבועות אחדים הכל יישכח.

שני פרופסורים למשפטים מילאו תפקיד פעיל בפסילתה של נילי כהן. האחד העלה דרישות כספיות מאוניברסיטת תל-אביב, וסורב. השני חשק בקידום, וסורב. נשלח גם מכתב ממרצה בפקולטה למדעי-החיים, שטענה שהרקטורית מנעה את קידומה. עניינים קטנים, קטנוניים. המסקנה שאמורה לעלות מהם היא שכהן גרועה ביחסי-אנוש, נקמנית, ולכן לא ראוייה לשבת על ספסל אחד עם שופטי העליון.

מכיוון שההתייעצויות שקיימו השופטים סגורות, אי-אפשר לדעת איזה משקל קיבלו הטענות האלה בהחלטה שהתגבשה.

כהן משוכנעת שהוציאו עליה דיבה. היא ביקשה מברק להעביר לה את מכתב-התלונה שקיבל. ברק אמר כן, אחר-כך חזר בו. היא כתבה לו מכתב. עד היום לא זכתה לתשובה. גם בכירי הפקולטה למדעי-החיים שלחו מכתב לברק, עם העתק לראש-הממשלה ושר-המשפטים, והתקוממו על שרוב שמה של כהן לפרשה שלא היה לה קשר אליה. גם המכתב הזה לא נענה.

לא מאנשי-שלומנו

פעם, בימי מפא"י ההסטורית, היו ממנים אנשים באמצעות פתק: „הנ"ל מאנ"ש". אם הנ"ל לא היה מאנשי-שלומנו, הוא היה נפסל. לשיטה הזאת היו כמה מעלות, והרבה מאוד חסרונות. במשך השנים היא התנוונה ונעלמה. שרידיה מצויים בשיטת המינויים לבית-המשפט העליון.

משהו יצטרך להשתנות. או שההתייעצות של חברי העליון תתנהל בשקיפות, או שלא תתקיים בכלל. השיטה של „חבר מביא חבר" ו„חבר פוסל חבר" לא תוכל להתקיים לנצח. אפילו בסיירת מטכ"ל מבינים עכשיו שהדרך הזאת מובילה לניוון.

בין החברים ששופטי העליון כן הסכימו לצרף אליהם נמנים היועץ המשפטי אליקים רובינשטיין ופרקליטת המדינה עדנה ארבל. הם צורפו כפיצוי על שנות הסבל שעוברות עליהם במשרד המשפטים. אחר-כך נענה ברק לדרישת השר לפיד, ודחה את מינויים עד לאחר שיסתיימו החקירות בעניינם של שרון ובניו ואהוד ברק.

וכך הביאו השופטים על עצמם עוד פרשייה. לא רק שהפכו את העליון לפרס-תנחומים, גם העמידו את השניים בדילמה מתסכלת: אם יעמידו את שרון לדין תיפול הממשלה, והוועדה למינוי שופטים, שאמורה להחליט על מינויים, תתפזר; אם יחליטו לא להעמיד אותו לדין, יצטרכו להסביר בבג"ץ שהחלטה שלהם לחוד, והמירוץ שלהם לעליון לחוד. זה לא שרון-תמורת-עליון. השופטים אולי יאמינו להם, אבל הם יהיו בדעת-מיעוט.

חבריו של בית-המשפט העליון, מוסד מפואר, לא חסינים מפני תסמונת לואי ה-14: הם מתחילים לחשוב שהעליון זה הם

משהו יצטרך להשתנות בעליון. השיטה של „חבר מביא חבר" לא תוכל להתקיים לנצח. אפילו בסיירת מטכ"ל הבינו שזו הדרך לניוון נחום ברנע